

YU ISSN 0027-8084

UDK 808.61./62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

PG

1201

.N24

Nash Jezik.
НАШ ЈЕЗИК

XXVII/1—2

UNIV. OF TORONTO

AUG 28 1987

БЕОГРАД

1986.

НАШ ЈЕЗИК

Књига XXVII (нова серија)

Св. 1—2 (1986)

САДРЖАЈ

Усмјеравање језичког описа — од граматике до комуникацијске компетенције (ТАТЈАНА БАТИСТИЋ)	3
Употреба инфинитива у језику А. Шеное, М. Глишића, З. Мајдака и Д. Ненадића (ВЛАДО БУКАНОВИЋ)	38
О једном синтаксичком и семантичком моделу сложених реченица са каузалном клаузом која се уводи везником што (КСЕНИЈА МИЛОШЕВИЋ)	67
Прилог проучавању варијабилних именичких облика генитива множине (ВЛАДИМИР ГУДКОВ)	72
Појаве недеклинирања географских имена у синтагми са номенклатурним термином (БОГОЉУВ СТАНКОВИЋ)	77
Из терминологије и лексике	
Примери фонетске и творбене адаптације старије књижевне лексике у Речнику српскохрватског књижевног и народног језика САНУ (ГОРДАНА ЈОВАНОВИЋ)	90
Из наше дијалектолошке проблематике (о неким класификационим терминима) (АСИМ ПЕЦО)	93
Спорни везник с обзиром да (МИЛОШ КОВАЧЕВИЋ)	101
О облицима <i>видилац/вид(ј)елац</i> (МИРОСЛАВ НИКОЛИЋ)	114
Дискусија и дописи	
Око алтернативне употребе двају облика у другом делу сложеног фтура (ВИДА СТЕВАНОВИЋ)	118
Око сата и часа (МИРОСЛАВ КРАВАР)	125
Још о часу и сату (писмо једног читаоца) (инж. ТОМИСЛАВ ИЛИЋ)	130

СПОРНИ ВЕЗНИК С ОБЗИРОМ ДА

О узрочној везничкој конструкцији с *обзиром да*, коју — мада је фреквентна и у разговорном и у писаном језику — не спомине ниједна граматика српскохрватског језика, написано је неколико језичких поука у којима се по правилу оспорава њен нормативни статус. Разлози за интервенцију нормативиста у вези с наведеном конструкцијом били су троструки, јер се, по мишљењу нормативиста, у самој конструкцији могу појавити истовремено чак три „погрешке“. Те све три „прешке“ присутне су у следећој реченици, коју смо (каког ли парадокса!) забиљежили из језичког текста објављеног у лингвистичком часопису:

Обзиром да је обрада података путем електронских рачунара неупоредиво бржа од било какве друге обраде, обим задатака статистичких лингвиста се мења (Сувремена лингвистика 13—14, 1976, стр. 77).

„Прогрешност“ конструкције *обзиром да*, ако се узму у обзир препоруке и захтјеви аутора поука писаних поводом ње, огледа се у следећем: 1) неисправна је употреба конструкције без приједлога *с*, па треба писати и говорити с *обзиром . . .*,¹ 2) израз с *обзиром* неисправно је повезивати директно с везником *да*, него се између тог израза и везника мора обавезно уметати приједлошки израз *на то*, тако да конструкција треба да гласи с *обзиром на то да*,² 3) у конструкцији с *обзиром на то да* „рђаво“ је употребљен везник *да*; умјесто њега

¹ В.: М(ихаило) С(тевановић), *Обзиром на или с обзиром на*, Наш језик 1/1—2, Београд 1950, стр. 63—65; Асим Пецо, *С обзиром или обзиром*, у књизи „Језик наш свагдашњи“, Завод за издавање уџбеника, Сарајево 1969, стр. 140—141.

² В.: Људевит Јонке, „Без да“ и „с обзиром да“, у књизи „Књижевни језик у теорији и пракси“, II проширено издање, Загреб 1965, стр. 403—404; Блажо Милићевић, *С обзиром на . . .*, у књизи групе аутора „Наш језик у пракси“, Институт за језик и књижевност у Сарајеву, Одјељење за језик, Приручници 2, Сарајево 1979, стр. 301—303.

препоручује се или захтијева употреба везника што, тако да би сад потпуно исправна та везничка конструкција гласила с обзиром на то што.³

Од свих форми наведене конструкције само ову посљедњу (с обзиром на то што), потпуно очишћену од свих „неправилности“, спомиње једна једина граматика, не наводећи, међутим, ниједан примјер за поткрепу.⁴ Употреба конструкције с обзиром на то што веома је ријетка. Тек се случајно наиђе на понеки примјер (и то најчешће у тексту неког нормативисте) који потврђује њено постојање, као што су сљедећи:

Карактеристичан је [Михаило Лалић], мислимо, по томе што у већини његових дела употреба тога облика није распрострањена у оној мери у којој бисмо очекивали с обзиром на то што је овај писац родом из говорне области [из Црне Горе] у којој имперфекат у народу још живи, мање-више, пуним животом (Михаило Стевановић, *Функције и значења глаголских времена*, Београд 1967, стр. 109); ... али с обзиром на то што нам у посљедње вријеме продире у књижевни језик све више турцизама, мислимо да је потребно да се над тим замислимо, да проблем мало размотримо... (Љубавит Јонке, *Књижевни језик у теорији и пракси*, Загреб 1965, стр. 405); Угасит ће се мит о генију, а успоредба њих двојице, с обзиром на то што су оперирали подједнако обољење на једном те истом пацијенту, наметнут ће се сама од себе (Јосип Барковић, *Мала Јалга*, Просвјета, Загреб 1974, стр. 12/13).

Насупрот томе, ова конструкција у „неисправнијим“ формама с обзиром на то да и с обзиром да честа је и у говорном и у писаном језику. Зато ћемо у овом раду покушати истражити разлоге који су довели до преферирања „неисправнијих“ форми у односу на „једино исправну“ форму ове везничке узорчне конструкције. Преиспитаћемо ваљаност аргумената о некњижевном статусу посебно конструкције с обзиром да и одредити њен статус у систему узорчних везника и везничких конструкција.

Од три наведене грешке које се могу јавити код ове конструкције у пракси је углавном превладана само она прва: о

³ В.: Миодраг С. Лалевић, *С обзиром да...*, у књизи „Српскохрватски у мом цепу III Наша колебања“, Бранко Ђонових, Београд 1963, стр. 756—757.

⁴ Стјепко Тежак, Стјепан Бабић, *Преглед граматике хрватско-српског језика за основне и друге школе*, Школска књига, Загреб 1971, стр. 203.

обавезној употреби приједлога с. Ова конструкција без приједлога с не може се сматрати нормативном, јер израз с обзиром иде у шири круг социјативних значења. А „и обзир који се има унеколико условљава оно што се реченицом казује, али никако не као средство, и уопште се не може схватити као средство, већ као нешто што се узима у помоћ, што се има уза се у време вршења односне радње, или с чим се доводи у везу вршење радње.“⁵ Дакле, „Обзир је увијек присутан при реализацији глаголске радње, због тога је употреба социјативне конструкције ту обавезна.“⁶ А обавезна је и због тога што се садржајима који се везују за ту конструкцију обиљежавају пропратне околности као узрок, а „попратне околности иду са социјативном конструкцијом“,⁷ а не са бесприједлошком инструменталном конструкцијом. Тако је због присуства социјативне нијансе коју носе пропратне околности обиљежене инструменталом једино исправна она конструкција у којој је наведен приједлог с. Уколико приједлог није наведен, ова се конструкција не може сматрати књижевнојезички исправном (оправданом). Зато се и нећемо даље задржавати на тој грешци, у блиској прошлости веома раширеној, данас већ у писаном језику веома ријеткој (очито захваљујући прије свега лекторима).

За разлику од зактјева за употребу приједлога с уз именицу обзир у овој конструкцији, који је, будући добро аргументован, заживио потпуно у књижевном језику, — за два преостала зактјева не би се могло рећи да су прихваћени у стандардном језику. Од та два зактјева онај који се односи на употребу везника што намјесто везника да у конструкцији с обзиром на то да готово потпуно је игнорисан. Да ли и с разлогом? Препорука о употреби везника што умјесто везника да у овој конструкцији темељена је на употреби самих везника што и да у узрочном значењу у српскохрватском језику. Нормативисти су захтијевали да се свако да употријебљено као везник узрочне реченице с фактивним (стварним, истинитим) садржајем замјењује са што, јер се што односи на фактивне а да на нефактивне садржаје.⁸ Тако се употреба везника да сматрала некњижевном у узрочним реченицама типа *Драго ми је да си дошао*, па је умјесто њега препоручивана употреба везника што: *Драго ми је што си дошао*. Продор везника да у фактивне рече-

⁵ М. Стевановић, *нав. дјело*, стр. 64.

⁶ А. Пецо, *нав. дјело*, стр. 141.

⁷ Љ. Јонке, *нав. дјело*, стр. 403.

⁸ В. нпр.: Ирена Грицкат, *О једном случају мешања свеза ДА и ШТО*, *Наш језик* III/5—6, Београд 1952, стр. 196—207; Миодраг С. Лалевић, ... *ДА: ШТО, Опет ДА и ШТО*, у наведеној књизи, стр. 752—756.

нице узрочног типа тумачен је утицајем страних језика, мада таква употреба везника да није ријетка у народним прјесмама и приповијеткама,⁹ за које би се тешко могло рећи да је у њима везник да у овакве реченице дошао под утицајем неког страног језика. Разлог употребе везника да у фактивним реченицама узрочног типа нашао је заправо потпору у самом систему српскохрватског језика, у коме се опозиција фактивност-нефактивност по правилу не везује за сам везник него за друге елементе реченице. Тако се везник да у свим значењима изван узрочног може везивати и за фактивне и за нефактивне садржаје, нпр. *Знам да је Марко дошао* (фактивно) и *Изгледа ми да је Марко дошао* (нефактивно).¹⁰ Пошто је таква употреба везника да била уобичајена у свим реченицама чији су садржаји фактивни, осим у изрично-узрочној (која долази уз мали број лексема са значењем психофизиолошких стања), нормално је да се и у њима почео устаљивати везник да тамо гдје је фактивност садржаја била видљива већ из контекста (посебно на основу претериталне или презентске форме предиката реченице).¹¹ Тако је у тим случајевима са комуникативног становишта постало излишно за потврду фактивности наводити још и предодређени за то везник што. У савременом српскохрватском језику данас је везник да у узрочној употреби чест у свим његовим функционалним стиловима кад је већ из самог контекста јасна фактивност садржаја реченице. Пошто се и реченицама уведеним везничком конструкцијом с обзиром на то да увијек износе фактивни садржаји, критериј о непожељности везника да пренесен је и на његову употребу у конструкцији с обзиром на то да, мада то нису у потпуности аналогни случајеви. Јер везник да као дио конструкције није показатељ узрочности реченице, него је то цијела конструкција с обзиром на то да. Осим тога, не постоје случајеви у којима би везник да намјесто везника што у наведеној конструкцији доводио до неких семантичких разлика какве се могу јавити у случајевима кад су само да и што везивна средства узрочне реченице (нпр. такву разлику имамо у: *Боље је да ниси дошао* и *Боље је што ниси дошао*). Пошто је

⁹ Види примјере које наводе Томо Маретић, *Граматика и стилистика хрватскога или српскога књижевног језика*, Загреб 1899, стр. 507, и Аугуст Мусић, *Реченице с конструкцијом „да“ у хрватском језику*, Рад ЈАЗУ 142, Загреб 1900, стр. 119.

¹⁰ Уп.: Милка Ивић, *Теоријско-методолошки проблеми словенске синтаксе везани за концепт „фактивности“*, Јужнословенски филолог XXXIII, Београд 1977, стр. 10.

¹¹ Уп.: Мидхат Риђановић, *Употреба зависних везника ШТО и ДА освјетљена појмом пресупозиције*, Књижевни језик X/4, Сарајево 1981, стр. 7—13.

цијела конструкција верификатор фактивности и узрочности реченице, неважно је да ли ће као њен дио бити везник да или што. А закључак да у конструкцији обавезно буде фактивни везник што а не да подразумеивао би употребу везника што најјесте да и у осталим узрочним везничким конструкцијама, нпр. у будући да. И у једном и у другом случају да се јавља само дијелом везника који је цио, а не неки његов дио, показатељ узрочности, чиме се губи свака запрека његовој употреби. Из свега тога види се да се употреба везника да као дијела узрочне везничке конструкције с обзиром на то да не може сматрати некињижевно, јер она има своје упориште у систему везника српскохрватског језика.

Узрочна везничка конструкција с обзиром на то да неупоредиво се чешће употребљава у савременом српскохрватском језику од конструкције с обзиром на то што. Њена је употреба раширена у административно-правном, научном и публицистичком стилу књижевног језика. На примјер:

С обзиром на то да је основну масу становништва чинило сељаштво, питање земље је одмах избило у први план (Јован Марјановић, Народнослободилачки рат и социјалистичка револуција 1941—1945, Београд 1975, стр. 7); С обзиром на то да је са власти свргнута капиталистичка класа, а да је на власт дошла радничка класа, карактер револуције у Југославији био је социјалистички (Јован Марјановић, нав. дјело, стр. 152); При томе ће главни смјер наших интересовања и напора бити упућен према Раселовој спознајно-теоријској позицији, за коју можемо рећи да је веома занимљива с обзиром на то да у себи садржи значајне елементе за озбиљно третирање проблема сазнања (Јелена Берберовић, Знање и истина, Београд 1972, стр. 17); С обзиром на то да се у оваквим случајевима аналитички доласи до значења синтагме, ова врста аналитизма може се назвати синтагматским аналитизмом (Ирена Прицкат, Студије из историје српскохрватског језика, Београд 1975, стр. 272); Друга је ствар, што сваки пораз и свака смрт није забиљежена. Најприје, можда није имао ко да сахрањује, можда ни земље за све пробоје не би дотекло, с обзиром на то да је ту ипак све камен и само пијесак (Анђелко Вулетић, Девето чудо на истоку, Свјетлост, Сарајево 1972, стр. 129) итд.

У наведеним примјерима у склопу везничке конструкције употребљен је акузативни приједлошки спој на то. Он се, ме-

ђутим, често изоставља: неријетко у писаном а готово увијек у говорном језику, чиме се добија везничка конструкција с обзиром да. Нормативисти не допуштају такво изостављање, па, сљедствено томе, форму с обзиром да проглашавају некијезиковном. У написима о томе увијек се наводи захтјев за обавезну употребу везе на то у везничкој конструкцији, али се по правилу и не наводе аргументи и разлози који би оправдавали такав захтјев. Једино Б. Милићевић наводи да испуштање на то није оправдано јер је „важно за смисао исказа“.¹² Ако се приједлошки спој на то изостави „не казује се — сматра Милићевић — шта се то узима у обзир, с обзиром на које чињенице, податке и сл. поступамо тако и тако.“¹³ А да ли је то тако? Одговор на то питање требало би да да анализа синтаксичко-семантичке улоге приједлошке везе на то у везничкој конструкцији с обзиром на то да, односно у цијелој реченици која се том конструкцијом уводи у сложену.

У простој реченици (простој проширеној по терминологији традиционалне граматике) конструкција има форму с обзиром на и функцију приједлошког израза, састављеног од социјативне везе с обзиром и акузативног приједлога на. Уз тај приједлошки израз долази именица (сама или као управни члан синтагме) у акузативу означавајући „оно што се узима у обзир“, нпр.: ... могло се закључити да, с обзиром на густину жељезничког саобраћаја на овој прузи, морамо ударити у неки воз (Анђелко Вулетић, Девето чудо на истоку, 217). Умјесто именице уз тај приједлошки израз у простој реченици може доћи и замјеница то ако има анафорско значење, тј. ако репрезентује садржај претходног текста, па се може рећи: С обзиром на то могло се закључити да ћемо ударити у неки воз. И заиста ту је неопходна употреба приједлошког споја на то јер он замјењује приједлошко-именичку конструкцију. Његовим изостављањем не би се могао ни употријебити приједлошки израз с обзиром на, као што се не може употријебити ни било који други приједлошки израз или приједлог без именице или замјенице с којом чини цјелину. Та је чињеница највјероватније навела нормативисте да „пропишу“ обавезну употребу конструкције на то у везничком скупу с обзиром на то да. Али приједлошко-падежни израз на то нема исту улогу у везничкој конструкцији с обзиром на то да и у простој реченици. Прва, веома битна, разлика јесте у функцији и значењу саме замјенице то. Док она употријебљена у простој реченици уз пријед-

¹² Б. Милићевић, *нав. дјело*, стр. 302.

¹³ *Наведено дјело*, стр. 301.

лошки израз с обзиром на мора имати анафорско значење (тј. мора се односити на текст који јој претходи репрезентујући у реченици у којој је наведена његов садржај или дио тог садржаја), у склопу конструкције с обзиром на то да замјеница то никад не може имати анафорску, него мора имати катафорску функцију: њено значење не садржи претходни текст, него се оно разоткрива у тексту који иза те замјенице слиједи. Њен садржај експлицира слиједећа реченица с везником да, који је увијек у контактном положају с том катафорском замјеницом. Тако је замјеница то у споју на то као дијелу везничке конструкције с обзиром на то да заправо синсемантична ријеч: њено значење тек разоткрива реченица с везником да која уз ту замјеницу долази. Улога катафорске замјенице, као и улога катафорски употребљених ријечи уопште, у склопу сложене реченице није семантичка него синтаксичка. Навођење катафорске ријечи (без обзира у којој се форми она налазила) служи да се у сложену реченицу преко ње као „пилона“ уведе зависна реченица. Катафорска ријеч се инкорпорира у структуру основне реченице, најчешће у њену финалну позицију, чинећи ту структуру семантички отвореном пошто та ријеч нема семантичког ослоњаца у дотада наведеном тексту, предодређујући (захтијевајући заправо) навођење зависне реченице која ће јој експлицирати садржај. На примјер: Радујем се томе што/да сте дошли, Због тога што није имао довољно новаца, није могао отићи на утакмицу, С обзиром на то да је саобраћај био веома густ, споро смо се пробијали улицама града, итд. У наведеним случајевима катафорски употријебљена замјеница то служи као пилон за увођење зависне реченице с везником што или да, с тим да су везник и катафорска замјеница увијек у контактном положају. Само у првом примјеру очито је да катафорска замјеница припада структури основне реченице, у осталим примјерима (што је случај и са свим напријед наведеним примјерима с конструкцијом с обзиром на то што/да) конструкција с катафорском замјеницом која претходи везнику да или што може се сматрати или интегралним дијелом основне реченице или дијелом сложеног везника. А да би дошло до срастања катафорског елемента с везником да или што у сложени везник, не само везник с обзиром на то да него било који сложени узрочни везник (нпр. усљед тога што, због тога што, захваљујући томе што, и сл.), неопходно је да замјеница то буде катафорски употријебљена и да буде у контактном положају с везником да или што. Срастању конструкције с катафорским елементом и везника да или што у везничку конструкцију погодује неусаглашеност структурне и семантичке припадности катафорс-

ког елемента. Тај елемент припадао је, наиме, структури основне реченице отварајући мјесто зависној реченици од које је добијао значење. Тако је он зависној реченици био синтаксички надређен (јер се она за њ везивала) а семантички подређен (јер је од ње добијао семантичко „пуњење“). Срастањем с функционалним везником у везничку конструкцију семантичког типа усаглашава се синтаксичка са семантичком позицијом катафорског елемента; он сад као дио везника постаје дијелом зависне реченице. Тако су срастањем конструкција с катафорски употребљеном замјеницом или замјеничким прилогом и функционалних везника *да* или *што* настали сви сложени узрочни везници српскохрватског језика: услед тога *што*, због тога *што*, захваљујући томе *што*, зато *што*, стога *што*, с обзиром на то *да*. Кад је сложени узрочни везник настао срастањем конструкције с катафорском замјеницом и везника *што*, катафорска замјеница обавезно остаје у склопу везничке конструкције. Међутим, кад се експликација врши реченицом с везником *да*, тај катафорски елемент се последије „повезничења“ конструкције може изоставити. Елидирањем катафорског елемента везничка конструкција постаје прави везник који се семантички потпуно подудару с конструкцијом у којој је експлициран катафорски конституент. У склопу узрочних везничких конструкција прерастање у прави везник изостављањем катафорске замјенице једино омогућују оне конструкције у којима је експликативна реченица увођена везником *да*, док то изостаје код конструкција чији је конституент везник *што*. Тако су преко везничке конструкције с катафорском замјеницом у српскохрватском језику настали узрочни везници *будући да* (преко *будући то да*)¹⁴ и с обзиром *да* (преко с обзиром на то *да*). Изостављањем асемантичког катафорског елемента постижу се двоструки ефекти: а) више нема могућности двоструке интерпретације конструкције, и као везника и као корелативног дијела који припада основној реченици на који се наслања реченица уведена везником *да*, него само као везника. б) елидирањем катафорског замјеничког елемента избјегава се гламазност везничке конструкције, па је тако настали везник стилски много оправданији од ње.

Све то показује да елидирање катафорског елемента није случај који је одлика само везника с обзиром *да* него *да* је у складу са процесима који су се одвијали и који се још увијек одвијају у српскохрватском језику. То елидирање не ремети ни

¹⁴ О настанку и употреби везника *будући да* види у раду Аугуста Мусића, *Будући да*, Јужнословенски филолог XI, Београд 1931, стр. 173—178.

структуру ни семантику узрочне реченице. А елидирање катафорског елемента није везано само за везничке конструкције него се елидирање тог елемента, будући да је он семантички редундантан, врши и изван везничких конструкција у свим случајевима гдје то синтаксичко-семантички услови у сложеној реченици дозвољавају, као нпр. *Радујем се (томе) што си дошао, Знам (то) да си дошао, Причао је (о томе) да је пропутовао цијели свијет*, итд. Све то показује да захтјев нормативиста за употребу катафорског споја *на то* у везнику *с обзиром да* — настао очито упоредбом овог везника са приједлошком конструкцијом *с обзиром на*, при чему се није водило рачуна о томе да у те двије конструкције *на то* има сасвим различите функције и значења — није оправдан и да нема потпоре у систему сложених узрочних везника српскохрватског језика (по истој би логици онда требало захтијевати и увођење катафорског елемента то између дијелова везника *будући да*). Као економичнији и стилоки оправданији везник *с обзиром да* чешћи је у употреби од везничке конструкције *с обзиром на то да*, од које је и настао. У тој форми он би вјероватно, због предности које има над конструкцијом *с обзиром на то да*, ту конструкцију већ истиснуо из употребе и у писаном језику, као што је то случај са говорним, да није било његовог прогона, па су га или аутори свјесно избјегавали, или су га лектори преправљали у конструкцију *с обзиром на то да* и тамо гдје су га аутори претпоставили тој конструкцији. И поред тога данас је тај везник чешћи у употреби од везничке конструкције преко које је настао. За потврду ћемо навести само дио забиљежених примјера из различитих стилова књижевног језика.

С обзиром да естетска култура чини саставни део савременог живота, потреба и значај естетског васпитања постају очевидни (Даринка Митровић, *Савремени проблеми естетског васпитања*, Београд 1969, стр. 5); Наставник наше школе не може да буде само уски стручњак, *с обзиром да* се пред њега постављају сложени васпитно-образовни задаци (Даринка Митровић, *нав. дијело*, стр. 8); Функцију вршиоца инструментал ређе добива *с обзиром да* је само један мали круг оних појава које могу доћи у обзир као самостални вршиоци (Милка Ивић, *Значења српскохрватског инструментала и њихов развој*, Београд 1954, стр. 67); *С обзиром да* се инструментал овог типа употребљава уз глаголе који првенствено значе вршење одређених покрета одређеним деловима тела, то је разумљиво да је најлакше протумачити његову функцију у заступничком сми-

слу (Милка Ивић, нав. дјело, стр. 107); Све ове појаве су мало необичније с *обзиром да* пф. презент, као и футуру II, обично долази уз глаголски облик у футурском значењу (Ксенија Милошевић, Футур II и синонимски облици у савременом српскохрватском књижевном језику, Сарајево 1970, стр. 60/61); Потписивање уговора о миру са последње три земље ишло је релативно глатко, с *обзиром да* ту није било југословенских захтева за исправку граница (Јован Марјановић, Народноослободилачки рат..., стр. 151); С *обзиром да* нису прихватили папинуску догматику, били су изложени прогонима (Ослобођење 12333, 23. 10. 1982, стр. 8); С *обзиром да* је продаја цигарета у развијеним земљама Запада посљедњих година у извјесном паду, главни правци продаје усмјерени су на земље у развоју (Ослобођење 12232, 16. 7. 1982, стр. 5); Израчунао је да ће уштедјети све дневнице, с *обзиром да* су прошкови у Викторији плаћени (Антун Шољан, Лука, Загреб 1974, Знање, стр. 148); ... наједном га занима... да ли је Функенштајн можда променио занимање, што се чини сасвим могућно, с *обзиром да* су најамне зграде одавно подржављене, те се продаја и трговина свела, по свој прилици, на мале — дакле јефтине — породичне куће (Александар Типша, Књига о Бламу, Нолит, Београд 1972, стр. 17); С *обзиром да* је ово последњи састанак који му заказујем, напао бих га и рекао му све што ми се за последњих тридесет дугих година скупило на души (Миодраг Булатовић, Људи са четири прста, БИГЗ, Београд 1976, стр. 338); Док је то до мене стигло, с *обзиром да* сви имају уши, то јест шпијуне, стигло је до Овре, до Ђуришића и Гестапоа, и било је већ свршено (Михаило Лалић, Прамен таме, Нолит, Београд 1973, стр. 161) итд.

И поред неспорне нормативности везника с *обзиром да*, поставља се питање о потреби његове употребе. Постоји, наиме, мишљење да он није потребан јер се увијек може замијенити везником *будући да*,¹⁵ па умјесто њега треба употребљавати тај везник. Такво мишљење имплицитно једно шире питање: да ли нам је уопште потребан велики број везника који покрива једно опште значење (нпр. узрочно) кад се оно може „покрити“ једним или са два везника (нпр. узрочно увијек везницима *јер* и *зато што*, а и поред тога постаје још и: *будући да*, *кад*, *чим*, *док*, *пошто*, *како*, *због тога што*, *захваљујући томе што*, *услед*

¹⁵ Иван Клајн, *Како се каже. Речник језичких недоумица*, БИГЗ, Београд 1981, стр. 116 (с. в. с *обзиром да*).

тога што итд.). Богаћење везничког система углавном је повезано с циљем прецизирања и нијансирања одређеног значења. Нови везник или везничка конструкција усталиће се у систему везника само онда ако јасније оцртава неко значење, или ако се везује само за једну семантичку нијансу, ако се, дакле, карактерише семантичком одликом као специфичношћу у систему осталих везника који покривају одређено значење. Тако, нпр., у односу на општеузрочне везнике остали „специјални“ везници се одликују узрочном „индивидуализацијом“. А управо ту одлику посједује и везник с обзиром да. Њега у систему узрочних везника карактерише специфичност узрочног значења које даје реченици што је уводи у сложену. Тај се везник, наиме, употребљава онда кад се садржајем зависне реченице жели представити околности из којих као логичка (најчешће рационална, мисаоно условљена) последица произилази оно што је представљено садржајем основне (управне) реченице. Садржај управне реченице у оваквој сложеној, уколико је узрочна антенопирана, тако као логички закључак слиједи из онога што је обиљежено зависном реченицом. Уколико је зависна реченица постпонована, она тада добија нешто наглашеније аргументативно узрочно значење. На пропратнооколности карактер узрока реченице уведене везничком с обзиром да указује и семантика саме везе с обзиром, која у ванвезничкој употреби има пропратнооколности значење. На тај начин је, закваљујући специфичности своје семантике, везник с обзиром да добио своје мјесто у систему узрочних везника.

Богаћење везничког система не захвата подједнако све функционалне стилове књижевног језика, па ни везник с обзиром да није једнако чест у свима. Најодбојнији је према употреби везничких конструкција белетристички стил, најприје због стилске рогобатности која произилази из њихове гломазности, а затим и зато што у том стилу није циљ да се потпуно диференцирају и спецификују одређења подзначања (него је чак циљ веће кумулирање значења у једној реченици, за што су много подобнији „општезначањски“ везници). Најоклонији је везничком богаћењу и стварању све већег броја нових везничких конструкција научни стил књижевног језика, јер се у њему управо тежи за што прецизнијим изражавањем, за диференцирањем свих семантичких нијанси, — за што су управо погодни сложени везници одн. везничке конструкције. Употреби нових везника и везничких конструкција склони су и административно-правни и публицистички стил књижевног језика. А у тим стиливима је и најчешћа употреба везника с обзиром да. Он није ни у разговорном стилу, гдје је дошао преко администра-

тивно-правног стила, који од свих стилова на разговорни има највећи утицај. Ријетки забиљежени примјери из белетристичких текстова показују да писци овај везник употребљавају у дијалозима или у монолозима јунака настојећи да и преко језика одреде припадност јунака некој социјалној групи или животној и радној средини. Тако је тај везник у белетристичким текстовима обично „представник“ административно-правног стила у говору ликова.

•

Да закључимо. Узрочни везник с обзиром да — настао преко акузативне конструкције с обзиром на то (чији су конституенти приједлошки израз с обзиром на и катафорски употребљена замјеница то) и то експликацијом реченицом с везником да елемента на то, касније изостављеног као семантички и синтаксички редундантног — у овој својој форми много је стилски оправданији од нормативно препоручиваних конструкција с обзиром на то што/да, којима је потпуно синониман. Изостављање споја на то потпуно одговара систему сложених узрочних везника с везником да (изостављањем катафорске замјенице формирали су се као везници и будући да и с обзиром да), тако да се због ненавођења „на то“ овај везник не може сматрати некњижевним. Употреба везника да умјесто „оčekиванијег“ што због фактивности реченице нашла је своје упориште у првом реду у томе што показатељ фактивности и узрочности није сам везник да него цијели везник с обзиром да (а могла је наћи потпору и у употреби самог везника да у фактивним како узрочним тако и неузрочним реченицама). Специфичност узрочне семантике коју даје реченици (у зависној узрочној реченици дају се околности као узрок из кога као логичка посљедица произилази закључак дат у основној реченици) обезбјеђује везнику с обзиром да посебно мјесто у систему узрочних везника и везничких конструкција. Његова употреба раширена је у научном, административно-правном и публицистичком стилу књижевног језика (дакле, стиловима који су и најотворенији према везничком богаћењу), па и у разговорном стилу, гдје је највјероватније „продро“ из административно-правног стила, који на

разговорни стил има велик утицај. Риједак је у књижевноумјетничком стилу, гдје се једино појављује као представник разговорног или неког другог функционалног стила у говору јунака (кад писац говором карактерише ликове).*

Др Милош Ковачевић

---

* Напомена уредника. Аутор чланка био га је насловио „(Не)спорни везник с обзиром да“, али смо га у редакцији изменили у „Спорни везник с обзиром да“ — једно ради избегавања графике која није у складу са усменим говором и нормалним читањем, а друго зато што аргументација колеге Ковачевића није ослободила спорности сва разматрана питања. Није ствар само у ставовима нормативиста, него и у језичкој свести, у стварном стању у језику, јер процес прерастања слободног израза са именицом *обзир* у узрочни везник још није готов. Истина, стабилизовало се везничко значење израза (с) *обзиром (на то) да*, али се још није прекинула веза са именицом *обзир* у разним њеним применама — с *обзиром на (+ именица), узимајући у обзир, без обзира на* (Ковачевић ни овде не избегава изостављање елемента *на то*: „без обзира у којој се форми она налазила“, стр. 107). Паралелност с везником *будући да* само је делимична, јер он није настао од „будући то да“ него од конструкција типа Држићеве: *Ја будући убог ни себи нијесам добар ни другу, или... будући искао Миљенка*. То видимо из Мусићевог рада на који се позива М. К.; и у другој цитираној литератури читалац ће наћи низ добрих запажања о изразу с *обзиром... и о односу везника да и што*, која Ковачевић на ограниченом простору није могао подробно преносити.

Можемо сагласно констатовати да варијанта *обзиром да (и обзиром на)* није прихватљива за књижевни језик, као и да је с *обзиром (...)* *да* много чешће него с *обзиром (...)* *што*, те нема разлога да се избегава (вероватно у овоме има утицаја по смислу сличних израза *узимајући у обзир да, узевши у обзир да, имајући у виду да* и др.). Остаје као спорно питање скраћивања израза, изостављање елемента *на то*; Ковачевићеве примери показују да има и лингвиста који не избегавају ово скраћивање, али то није општи став, ни међу лингвистима ни међу другим ауторима јавне речи.